

Література:

1. Баутин В.М. Устойчивое развитие сельских территорий: сущность, термины и понятия [Электронный ресурс] / В.М. Баутин, В.В.Козлов // Агротурнал Московского государственного агроинженерного университета. – 2006. – № 4. – Режим доступа: <http://agromagazine.msau.ru/index.php/-4/46-2008-03-20-13-00-1/106lr.html>.

2. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]: офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

3. Онищенко О.М. Концептуальні проблеми майбутнього українського села і селянства / О.М. Онищенко, В.В. Юрчишин // Економіка АПК. – 2005. – № 11. – С. 24-29.

4. Транченко Л. В. Формування та регулювання ринку праці на селі: теорія, методологія, практика: (Монографія) / Л. В. Транченко. – Умань: Уманське комунальне видавничо-поліграфічне підприємство, 2012. – 586 с.

Рецензент – д.е.н., професор Мармуль Л. О.

УДК 330.338

ДО ПОЛІПШЕННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЄЮ МОНІТОРИНГУ РИНКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

Царук Н. Г., здобувач

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Визначено концептуальні підходи до побудови інформаційного забезпечення моніторингу ринку сільськогосподарської продукції.

Certainly conceptual going near the construction of the informative providing of monitoring of market of agricultural produce.

Постановка проблеми. В умовах розбудови інформаційного суспільства зростає роль інформації у всіх сферах життєдіяльності людини. Проте обліково-інформаційне забезпечення в Україні не є досконалим. Зокрема, система обліково-інформаційного забезпечення моніторингу ринку агропродовольчої продукції має суттєві недоліки, які негативно впливають на своєчасність і обґрунтованість управлінських рішень. На ринку сьогодні спостерігається незбалансованість попиту і пропозиції окремих видів продукції, істотною є відсутність або недостатність інформації, адекватної потребам суб'єктів ринку та ін. У зв'язку із цим, система інформаційно-аналітичного забезпечення потребує вдосконалення як в цілому, так і всіх її структурних підсистем.

За даними Державної служби статистики України, у структурі виробництва валової продукції сільського господарства за 2010 рік частка сільськогосподарських підприємств становила лише 45%. Решта виробництва сільськогосподарської продукції припала на господарства населення, що пояснюється інституціональною схильністю населення України до власного виробництва продуктів харчування.

Останніми роками намітилася стійка тенденція до зростання частки сільськогосподарських підприємств у виробництві агропродовольчої продукції. Певний внесок до стійкості такої тенденції додає зростання у 2008-2011 роках кількості агрохолдингових формувань. Як правило, це вертикально-інтегровані підприємства (виробництво, переробка й торгівля), які через дочірні сільськогосподарські підприємства орендують 30 тис. га і більше сільськогосподарських угідь. Разом із тим, частка господарств населення у виробництві основних видів

сільськогосподарської продукції залишатиметься значною і до 2015 року. Наприклад, валове виробництво овочів у 2010 р. становило 8,1 млн.т, у тому числі господарствами населення - 88,1%. Деяка зміна передбачається у 2015 р. зокрема валове виробництво овочів становитиме - 8,5 млн.т, в господарствах населення - 81,0%. За таких умов формувати активний ринок сільськогосподарської продукції можливо лише із використанням його системного моніторингу.

Різноманітність структури виробників продукції сільського господарства, незавершеність процесів формування в Україні цивілізованого аграрного ринку та відомчої статистики, і не тільки, до певної міри ускладнюють моніторинг ринку сільськогосподарської продукції й потребують особливої системи забезпечення його інформацією зі звітності сільськогосподарських виробників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема моніторингу аграрного ринку України завжди знаходилася в центрі уваги провідних учених, серед яких академіки НААН України: П. Т. Саблук, О. М. Шпичак, В. Я. Месель-Веселяк. Значний внесок у науково-практичну реалізацію ідеї та вимог чинного законодавства щодо прийняття державних регуляторних заходів на основі моніторингу аграрного ринку зроблено Ю. Я. Лузаном.

Цими й іншими вченими визначено, що моніторинг аграрного ринку включає: моніторинг формування балансів платоспроможного попиту та пропозиції; моніторинг цін на сільськогосподарську продукцію і продовольство; моніторинг тенденцій на зовнішніх ринках; моніторинг ринку й цін на матеріально-технічні ресурси; науково обґрунтовані оцінки та прогноз кон'юнктури ринків і цін; систематизацію й поширення результатів моніторингу серед учасників ринку. «Створення системи моніторингу аграрного ринку, -зазначає Ю. Я. Лузан, - не просте завдання, воно вимагає відповідних державних рішень, створення передумов для усунення можливості будь-якого втручання в об'єктивні оцінки і прогнози» [4].

Однією із таких умов і, головною, на нашу думку, є система інформаційного забезпечення моніторингу. Як зазначає Ю.Я. Лузан: «На даному етапі відсутня повна і достовірна інформація щодо ситуацій та тенденцій, які відбуваються на внутрішньому аграрному ринку».

У своїх дослідженнях автори зазвичай говорять про інформацію, що формується у різних державних органах, аграрних біржах світових організаціях (ФАО, СОТ) і т. ін. При цьому, поза увагою вчених залишаються можливості бухгалтерської й статистичної інформаційної системи бути самостійною та суттєвою складовою інформаційного моніторингу ринку сільськогосподарської продукції.

Постановка завдання. Метою статті є виявлення проблем інформаційного забезпечення моніторингу ринку сільськогосподарської продукції і визначення концептуальних підходів до побудови обліково-інформаційного забезпечення ефективного управління ринком сільськогосподарської продукції.

Виклад основних результатів дослідження. Важливою складовою моніторингу ринку сільськогосподарської продукції є обліково-інформаційне забезпечення, що формується зі звітності підприємств. Для моніторингу діяльності підприємств застосовується кілька інформаційних систем: традиційна бухгалтерська; статистичних спостережень і оперативна звітність. Всі названі інформаційні

системи формують звітну інформацію по сільськогосподарських виробниках.

Традиційно у радянські часи бухгалтерський та статистичний облік чітко ув'язувався й контролювався за системою звітності. Колишня інформаційна система базувалася на бухгалтерському документуванні кожного факту господарювання та перехресній ув'язці показників по різних видах звітності. Фактично оперативно-адміністративна і статистична звітність підтверджувалася бухгалтерською. Домінувала контрольна функція бухгалтерської системи, що забезпечувала достовірність оперативнішої адміністративної та статистичної звітності.

Реформами зруйновано радянську систему звітності. Основою обліково-інформаційного забезпечення галузевого управління, а відтак і моніторингу ринку сільськогосподарської продукції, стали статистичні спостереження. Відтепер вони не контролюються системою бухгалтерської звітності. Певна безконтрольність, посилена інституціональною ментальністю, сприяє негативним адміністративним впливам на достовірність інформації.

Для виправлення зазначених проблем академічною аграрною наукою спільно з Міністерством аграрної політики і Держкомстатом України з 2003 року запроваджено річну статистичну звітність сільськогосподарських підприємств за даними бухгалтерського обліку: форма 50 с.-г. «Основні економічні показники роботи сільськогосподарського підприємства» та 2-ферм «Основні економічні показники роботи фермерського господарства». В цих формах значно розширено показники звітних даних: за елементами витрат на виробництво основних видів сільськогосподарської продукції, в тому числі овочів; по собівартості та рентабельності їх виробництва. Але головним кроком є посилення контролю за достовірністю «попередньої» статистичної звітності.

З 2009 року Міністерством фінансів України запроваджено додатки до річних форм фінансової звітності «Біологічні активи» і «Фінансові результати від первісного визнання та реалізації сільськогосподарської продукції й додаткових біологічних активів», що також мало б посилити вплив «перехресного» методу контролю різних видів звітності. Проте проблема достовірності інформації в «оперативних» звітних формах сільськогосподарських підприємств залишається актуальною і надалі, оскільки Держслужбою статистики України не сприймається важливість такого контролю та не сформовано організаційно-методичну систему, яка б забезпечувала механізм його реалізації.

Значною проблемою для обліково-інформаційного забезпечення моніторингу ринку продукції сільського господарства є неоперативність обробки звітності Держслужбою статистики України. Необхідна інформація обробляється по кілька місяців, що робить її малоефективною у прийнятті управлінських рішень.

З вищесказаного можемо зробити висновок, що існуюча система обробки фінансової та статистичної звітності сільськогосподарських підприємств України є малоприйнятною для ефективного забезпечення інформацією моніторингу ринку сільськогосподарської продукції.

З іншого боку, Україна має унікальні можливості використати переваги саме бухгалтерської інформаційної системи у справі моніторингу ринку, оскільки майже всі сільськогосподарські підприємства подають до Держслужби статистики України звітність. Справа за науковим відпрацюванням її змісту й налагодженням оперативних механізмів обробки та передачі даних.

Інформаційне забезпечення моніторингу виробництва та споживання сільськогосподарської продукції господарствами населення здійснюється за допомогою статистичних спостережень, система яких по господарствах населення включає формування статистичної інформації щодо виробництва, напрямів використання та споживання продукції і складається з таких джерел:

1) господарський облік у сільських радах, тематичні переписи;

2) щомісячне обстеження сільськогосподарської діяльності господарств населення сільській місцевості: структурні та якісні показники (детальна структура площ, урожайність, ціни й обсяги реалізації продукції овочівництва);

3) вибіркове кварталне обстеження умов життя домогосподарств (це обстеження і цілий блок питань щодо сільського господарства, зокрема, структуру основних трьох напрямів використання), виробленої продукції - господарське використання (на годівлю худобі, посів, втрати), для споживання та на продаж. Крім того, це обстеження дає інформацію щодо тенденцій споживання основних продуктів харчування (в цілому і групах населення залежно від доходів).

Станом на 01.01.2011 року в Україні даними Держслужби статистики України нараховується 6 млн. домогосподарств, із них щомісячному обстеженню підлягають 30 тис. з охопленням усіх регіонів.

Статистичні спостереження за господарствами населення проводяться в Україні з використанням методик розвинутих країн Європи. Європейські стандарти й методики статистичних спостережень за господарствами населення потребують суттєвої адаптації до специфіки впливу українських інститутів на достовірність інформації у звітних формах. Ініційований Президією НААН України критичний аналіз балансів виробництва і споживання основних видів сільськогосподарської продукції засвідчив наявність ряду логічних неузгоджень у їх показниках, що більшою мірою стосувалося саме господарств населення.

Висновки. Отже, система статистичних спостережень за господарствами сільського населення потребує вдосконалення методичного забезпечення з урахуванням національної специфіки їх застосування, розширення кількості респондентів та усунення адміністративного впливу при обробці інформації.

Стан вітчизняної звітності сільськогосподарських виробників є, до певної міри, безсистемним, що унеможливує розглядати її окремою та вважати дійовою складовою моніторингу ринку сільськогосподарської продукції.

Відтак назріла необхідність розробки й запровадження концептуальних основ побудови на базі бухгалтерської та статистичної звітності сільськогосподарських виробників цілісної системи обліково-інформаційного забезпечення моніторингу ринку сільськогосподарської продукції.

Основою такої системи має бути не тільки вдосконалення інформативності, достовірності звітності, але й запровадження оперативних механізмів її обробки та певна стандартизація використання у процедурах моніторингу ринку сільськогосподарської продукції і в першу чергу плодоовочевої.

На взаємоузгодженість розвитку галузевого бухгалтерського обліку і системи моніторингу ринку продукції овочівництва вказує й облікова проблема оцінки біологічних активів в тому числі продукції овочівництва за справедливою вартістю (ринковими цінами). Такі вимоги висунуті міжнародним стандартом бухгалтерського обліку 41 «Сільське господарство» і його вітчизняним

аналогом П(С)БО 30 «Біологічні активи». Однак, на практиці інформацію про ринкові ціни бухгалтерам одержати важко. Інша ситуація, коли такою інформацією сільськогосподарські підприємства забезпечував централізований моніторинг агропродовольчого ринку.

Посилення дієвості та достовірності інформації по системі статистичної звітності домогосподарств вбачається в удосконаленні методології, методик таких спостережень, розширенні числа респондентів не тільки серед сільського населення, але й міських жителів, що виробляють і споживають продукцію з дачних садиб (ділянок). Отже, можна стверджувати, що важливою складовою моніторингу ринку сільськогосподарської продукції є найповніше використання для моніторингу бухгалтерської, статистичної та адміністративної звітності підприємств і статистичних спостережень домогосподарств населення.

Література:

1. Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року, Закон України від 18.10.2005 р. № 2982-IV: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2982-15>

2. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року, затверджена Постановою Кабінету Міністрів України від 19.12.2007 р. № 1158: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.minagro.gov.ua/files/00003800/Dergavna_cil27ova_programa.doc.

3. Державний комітет статистики України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

4. Саблук П.Т. Основні напрямки удосконалення державної аграрної політики в Україні / Саблук П.Т., Лузан Ю.Я. // Економіка АПК. – 2011. - № 5. - С. 3-16.

5. Міністерство аграрної політики України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua>.

6. Месель-Веселяк В. Я. Напрямки забезпечення конкурентоспроможності аграрного виробництва / Месель-Веселяк В. Я. // Економіка АПК. – 2009. - №.10 – С. 7-14.

Рецензент – д. е. н., професор Савчук В. К.

УДК 339.5

СВІТОВИЙ ЕКСПОРТ ПРОДОВОЛЬСТВА: ТРЕНДИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

*Чириченко Ю. В., д.е.н., доцент
Академія митної служби України*

Досліджено окремі аспекти щодо динаміки, структури, глобальних факторів та головних чинників світового експорту продовольчої продукції. Також, проаналізовано відповідність результатів цієї торгівлі Цілям Розвитку Тисячоліття. Прогнозовані загальні тренди та перспективи розвитку світового продовольчого ринку, що дозволяють визначити його майбутню роль у світових економічних процесах.

Separate aspects about the dynamics, structure, global factors and main causes of world exports of food products were studied. Also, the agreement of the results of this trade to the Millennium Development Goals has been analyzed. General trends and development prospects of the global food market, allowing to predict its future role in global economic processes have been identified.

Постановка проблеми. У відповідності до Цілей Розвитку Тисячоліття [1, 2] однією з найбільш актуальних світових проблем, що потребує невідкладного вирішення в інтересах усієї міжнародної спільноти, є світова продовольча проблема.